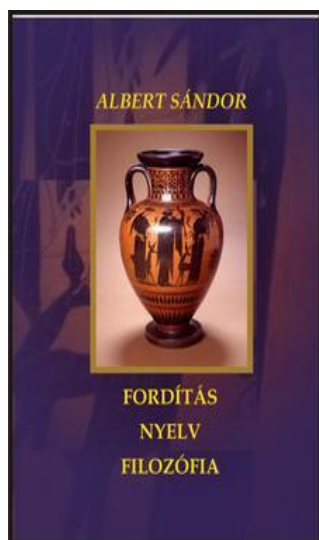

Albert Sándor

Fordítás – nyelv – filozófia

Budapest: Áron Kiadó, 2014, 221 p. ISBN978-963-921-090-5

Cs. Jónás Erzsébet

Albert Sándor a magyar fordítástudomány nemzetközileg is elismert képviselője, a Szegedi Tudományegyetem Francia Nyelv és Irodalom Tanszékének professzora. Egy német és két magyar nyelvű könyve után jelen tanulmánykötete 17 dolgozatát tartalmazza a nyelvről, a fordításról, a filozófiáról. Ezek a tanulmányok a 2000-es években jelentek meg különféle kiadványokban, de most együtt is hozzáférhetővé váltak. Az elemzések taglalják a fordító és a szótár viszonyát, a szerző fordítónak való kiszolgáltatottságát, a szöveg nyelven kívüli állapotát, a fordítási elvek változását, a kiadói szerkesztő fordítás-kezelését, a fordító és a forrásnyelv viszonyát, a műfaji megköteket. Mindez a nyelvfilozófia nézőpontját is magában foglaló karakteres szerzői alapállás felmutatásával segíti a nyelvészettel és fordítással foglalkozó olvasót.

A tanulmányok első csokra a *Fordítás és a nyelv* címet viseli. Az itt olvasható öt elemzés mindegyike a professzionális fordító tapasztalatait adja közre. A *Lefordíthatók-e a beszéd szupraszegmentális elemei?* című dolgozat (13–20) arra keresi a választ egy Hemingway-novella, *A fehér elefánt-formájú hegyek* angol, német, francia és magyar szövegváltozatait vizsgálva, hogy a szupraszegmentális összetevők, az érzés, a hangulat, a lelkiállapot hogyan ültethető át a célnyelvi szöveggörnyezetbe. Az azonos hatás megteremtése érdekében a fordítónak tudatában kell lennie, hogy szituációt fordít, s hogy a beszéd szupraszegmentális elemeinek létezmódja írásos formában a dialógus szövege. A fordítónak szinte meg kell rendeznie a helyzetet, hogy visszahallhassa a szavak indulatát, érzelmi töltését, s nyelvileg annak megfelelően tervezze meg a párbeszéd emotív működését a célnyelvi környezetben. A hétszer ismételt angol *‘please’* ilyen módon lesz magyarul *‘kérlek, nagyon szépen kérlek’* jól ejthető fordulattá. A kor viselkedésnormái is befolyásolják a dialógus érzelmkifejező stilisztikumának árnyaltságát. Ha ezeket helyesen érzékeltetve sikerül adekvát fordítást letenni az olvasó elé, akkor kimondható, hogy a

fordító „lefordította” az indulatokat, érzelmeket, érzéseket, illetve az ezeket kifejező szupraszegmentális elemeket.

Érdemes az *Amit a fordító megtalál a szótárban – és amit nem* (21–30) témaköréről közösen gondolkodni a szerzővel. A sikeres fordításhoz nemcsak nyelvtudásra, hanem általános műveltségre, nyelven kívüli ismeretekre is szükség van. Egy amerikai kultúrtörténeti összefüggésekből értelmezhető szó, a *'frontier'* fordítása mutatja be, hogy az adekvát átültetéshez a fordító azt a hermeneutikai utat járja be, amelynek eredményeként a szótári szójelentéstől a szövegbeli értelemig jut el. Itt Göncz Árpád a *'jövő'* szót találta legmegfelelőbbnek. A kognitív nyelvészet ugyanilyen meggondolásból a szociokulturális összetevők jelentésképző szerepét emeli ki. A fogalmi világ sokkal szélesebb, mint a nyelvi jelekkel megnevezhető szint. Ezért a nyelvfilozófia álláspontja szerint sem tartható az az elképzelés, hogy minden fogalomnak megvan a maga nyelvi jelölője. Ez az oka az eltérő fordításoknak. Nemcsak fogalmaink mások, hanem ugyanazt a fogalmat két ember akár azonos nyelven is más-más szóval fejezheti ki. Különböző kultúrák, korok, társadalmi, szociális viszonyok másképp látnak és láttatnak. A szöveg szavai által leírt szituáció, saját beleérző képessége, szövegérzékenysége, általános és nyelvi intelligenciája, nyelvtudása, gyakorlata stb. alapján tudja a fordító eldönteni, anyanyelvének melyik szavával fejezi ki a legpontosabban a forrásnyelvben megfogalmazott mondanivalót (vö. Kövecses–Benczes 2010: 13–25, Tolcsvai Nagy 2013:313–350).

Ilyen szó nincs! – idézi címében azt a cáfolandó sommás véleményt a tanulmány, amely a magyar ikerszavaknak egy Balzac-fordításban használt ritka példányát, a *'csinálni, odaadni nagy léhhel-péhhel'* fordulatot vizsgálja meg (31–37). A szóban forgó francia kifejezés, a *«mettre grand bruitautourde...»* fordításánál használta ezt a 19. században is ritka nyelvi formát Benedek Marcell. Szótárakban ez az ikerszó nem szerepel, ezért mondhatnánk, hogy ilyen szó nincs. De a műfordító nem mindig a szótár által megadott célnyelvi megfelelők között válogat. A megfeleltetés nem a nyelv, hanem a szövegszituáció értelmezésének szintjén alakul ki. Az ikerszavak pedig sokszor alkalmasabbak a jelentésárnyalatok kifejezésére, mint ahogy az bármely más módon, azaz szóképzéssel, ragozással, szóvonzattal, mondatalkítással elérhető.

A többjelentésű szavak fordítási kérdésével foglalkozva teszi fel a kérdést Albert Sándor: *Hogyan lehet lefordítani egy poliszém szót?* (38–46). Ha egy szó a forrásnyelvben poliszém, akkor a fordítónak bele kell törődnie, hogy szemantikai tartalmának csak egy részét fogja tudni visszaadni a fordításban. Ilyen módon veszteség keletkezik, hiszen a több jelentés áthallásainak egy része eltűnik a célnyelvi szövegben. De a fordítás ellen felhozható összes érv összefoglalható ebben az egyben: a fordítás *nem* az eredeti. Ilyen értelemben a konnotációk, a nyelv legkevésbé ellenőrizhető elemei is áldozatul eshetnek. Ezeket a stilisztika, a szövegsemantika vizsgálja, s a fordítások újrateremtésében koronként nagy szerephez juthatnak. Albert Sándor egy Rimbaud-vers Kardos László-féle magyar fordításának angol, német, francia, olasz, spanyol, portugál fordításokkal történő egybevetésével mutat rá arra, hogy a műfordítás jelentésvesztése minden nyelvben előfordul, mert minden nyelv egyedi struktúrát reprezentál. Olyan világképet tükröz, amely egyedül rá jellemző, és amelynek nincs pontos megfelelője semmilyen más nyelvközösségben. Mégis szükség van a fordításra mint kulturális közvetítésre.

Nem kevésbé problematikus az idiomatikus kifejezések, frazeologizmusok, reáliák fordítása. *Az állandósult kifejezések néhány fordítási problémája* című tanulmány ebbe a kérdéskörbe enged betekintést (47–63). A közmondások, szólások, szóláshasonlatok, frazémák stb. tartoznak ide, amelyeknek egyik közös jellemzője, hogy a szavak sorrendje bennük nem cserélhető fel, nem változtatható bennük egyetlen szó sem, s grammatikailag is

változtathatatlanok. Másik fontos megkülönböztető jegyük a képi tartalom, a nyelvenként, kultúránként jelentősen eltérő, konkrét szemléletben gyökerező képi megjelenítés, amely bár esetleg egy gondolatot hordoz, de stílusértékében, konnotációjában sokszor más. Ilyen a francia *«chercher midi à quatorze heures»* ('tizennégy órakor keresi a delet'), amelyet a legtöbb fordító a szótárakban szereplő *'kákán is csomót keres'* mellett a szituációnak megfelelően más idiómával is értelmez: *'akinek nincs helyén az esze', 'akinek több van egy kerékkel'* stb. A nyelvfilozófia ezt a műveletet a fogalom szavakba öntésének nevezi. A szótárszerkesztők az ilyen fordítási lehetőségeknek legalább egy részét felhasználva nagyobb stílári szabadságot kínálhatnak a szótárhasználóknak. Az állandó szókapcsolatok átültetésekor négy fő lehetőséget használnak a műfordítások: Legritkábban a szó szerinti fordítással élnek, hiszen az idióma csak elvétve használatos ugyanúgy két nyelvben. Legtöbbször a fordítók valamilyen célnyelvi állandó kifejezéssel helyettesítik az eredetit. Stilisztikai veszteség éri a szöveget, ha az idiómát nem idiomatikus kifejezéssel fordítják. Ennek ellentétéként előfordul, hogy „feljavítják” a szöveget, azaz ott is idiómát használnak, ahol az eredetiben ez nem szerepelt. (Ilyen volt például Kosztolányi, akinek saját képi világa mindig „átsütött” a fordításain.) A legfontosabb, hogy a fordító helyesen értse és értelmezze a forrásnyelvi idiomatikus fordulatot annak minden konnotációjával együtt, s törekedjen az egyenértékű vagy azt megközelítő célnyelvi stílus eszköz megtalálására a fordítás során.

A tanulmányok második csoportja *Fordítás és filozófia* címmel három elemzést tartalmaz. *A fordítás paradoxonai* (67–80) közül a legszembetűnőbb paradoxon az, hogy elméleti alapon a fordítás abszolút pontossággal nem lehetséges, miközben gyakorlatban nem kerülhető meg, nem hagyható el a kultúrák közötti nyelvi kommunikációban. A fordítás mint globális folyamat nagyon is lehetséges. Ez abból a funkcióból következik, amely a gondolat közvetítésén alapul, s univerzális jegye valamennyi nyelvnek. A fordítást a tartalom és a kifejezés viszonylagos függetlensége teszi lehetővé. Ugyanakkor lehetetlen meghatározni, hogy egy szöveg milyen kritériumok alapján tekinthető egy másik fordításának, minthogy se a megértésnek, se az olvasásnak, se a fordításnak nincs kodifikált szabályrendszere. Megdöbbentő paradoxon, hogy a szövegértés mélysége fordított arányban van a fordíthatósággal. Minél pontosabb egy szöveg nyelvi, egészét ítélet alá véve annál pontatlanabb a fordítás. Más szóval a „*langue-szintű ekvivalencia*” nagyon veszélyes a fordító számára, akinek szövegszinten kell gondolkoznia, s adekvát megfelelést találnia. A fordíthatóság – fordíthatatlanság polémiája értelmetlen bináris oppozíció. Célravezetőbb a folyamatszemlélet, amelyen belül olyan empirikus kategóriák állíthatók fel, mint a „*könnyen fordítható*”, „*nehezen fordítható*”, „*csak részben fordítható*”, „*csak jelentős veszteség árán fordítható*” stb. – a veszteség minden fordítási művelet inherens és elkerülhetetlen velejárója, summázza gondolatait Albert Sándor (79).

Ugyanezt a gondolatmenetet folytatja *A fordíthatóság és fordíthatatlanság határán* című elemzés (81–102). A szerző traduktográfiai oldalról, vagyis a fordítások gyakorlati megoldásai felől közelít először a kérdéskörhöz. A viccek fordításán keresztül mutatja be, hogy a „*lefordíthatatlan*” nyelvi szójátékoknak is megvan az ekvivalens célnyelvi megfelelője. A fordíthatatlanság bizonyos értelemben a sokféle fordíthatósággal egyenlő. Traduktológiai, vagyis fordításelméleti szempontból az egyes *nyelvek* valóban fordíthatatlanok egymásra: eltérő a szemantikai terjedelem, a kulturális, konnotációs, mentalitásbeli különbség mértéke. A szövegek viszont mindig fordíthatók, ha nem is egyenlő mértékben. Az igazi nehézséget az olyan, erősen konnotált nyelvi elemek fordítása jelenti, amelyek a forrásnyelv *szociokulturális kontextusából* erednek. Így lesz a bibliai „*Isten báránya*” az eszkimók számára „*Isten fókája*”. Minden nyelv csak annyiban

fordítható le minden más nyelvre, amennyiben átvehető az, *amiről* szó van, de nem az eredeti módon, hanem *ahogyan* a nyelvi fantázia birtokba veszi ezt a tényállást. Ez az érvelés összecseng a kognitív nyelvészet jelentésképzésről alkotott vélekedésével.

A fejezetet egy rövid, de nem kevésbé tanulságos tudománytörténeti áttekintés zárja arról, *Milyen volt az '50-es évek „magyar” fordításelmélete?* (103–109). Sarkadi Vilma *Bevezetés a fordításelméletbe* című, 1955-ben megjelent tankönyvét elemzi a szerző. Rámutat, fél évszázada az a marxista gondolkodás uralkodott, hogy a nyelv és a gondolkodás tökéletesen megfeleltethető. A fordítási példákban szavakról, terminusokról beszéltek, nem szövegről. Az '50-es évek a filológia keretében, a kontrasztív nyelvészet szintjén helyezi el a fordítástudományt is. Albert Sándor tud finom distinkciókat is tenni, amikor az értékeket kiemelve elismeri, hogy Sarkadi Vilma könyve tömör, alapos áttekintést ad a magyar fordítási hagyományokról, s helyenként, például a szólások, közmondások fordításánál helyesen mutat rá a fordító nyelvi kreativitásának fontosságára. Normatív és didaktikus szemlélete, katonás utasításai, s a marxizmus-leninizmus klasszikusaira való hivatkozásai ellenére, melyek ma már megmosolyogtatóak lehetnek, mindenképp oktatástörténeti kordokumentumnak számít, amelyen rajta van egy letűnt kor ideológiája, s tudományszemléletének megkülönböztető jegye is.

A *Nyelv és filozófia* fejezet tanulmányai kiszélesítik a filozófiai vizsgálódást a nyelvi kérdések felé. A „*Mindig el tudja dönteni...*” (113–123) cím alatt szubjektív megjegyzéseket oszt meg az olvasóval a nyelvvel kapcsolatos döntéseink objektivitása kapcsán (113–124). Lengyel Zsolt *Gyermeknyelv* című munkájából (1981) idézi a címadó, kétségeket támasztó megállapítást, amely arra vonatkozott, hogy a magyar anyanyelvű mindig el tudja dönteni, mi tekinthető jól formált magyar mondatnak. Albert Sándor nyelvfilozófiai érvelése a felhozott példák segítségével arra világít rá, hogy ez nem így van.

Akkor érzünk egy mondatot helyes magyarságúnak, ha az 25 szónál rövidebb, nem túlságosan bonyolult szerkezetű, lezárt, befejezett egész. A bizonytalankodás a beszélő szociokulturális háttérével, idegennyelv-ismeretével, műveltségével, olvasottságával, általános nyelvi és érzelmi intelligenciájával stb. függ össze. Hatalmas különbség van a *langue*-szintű, a *parole*-szintű és a szövegszintű mondatok között. Kompetenciánkat *langue*-szintű mondatok alkotják, de performanciánk *parole*-szintű megnyilatkozásokból áll.

Van-e egy fordításnak nyelv nélküli állapota? – teszi fel a következő kérdést a szerző (124–134). A fordításelméleti szakírók véleménye megoszlik abban a tekintetben, hogy van-e a szövegnek nyelven kívüli állapota. Igaz-e, hogy a fordító „deverbalizál”, elvonatkoztatja a tartalmat a nyelv szövegétől, majd célnyelvi „öntőformába tölti” fordítás közben? Feltételezhető-e tiszta tartalom? Egyes felfogások szerint a nyelv az elme eszköze, míg mások szerint a gondolathoz csak a nyelven keresztül vezet az út. Ugyanakkor nincs semmi garancia arra, hogy amit szavakkal nem tudunk kifejezni, azt nem lehet elgondolni sem. Egy szöveg megértése fordítás közben csak egy lehetséges értelmezés a sok közül. A kognitív pszichológia álláspontja szerint nemcsak fogalmi szinten gondolkodunk, hanem képekben, konnotációkban, megfogalmazhatatlan vagy alig megfogalmazható érzésekben, sejtésekben, hangulatokban is, amelyek nem alkotnak koherens, homogén nyelvet. Nyelv mindaz, aminek struktúrája van a kifejezéshez. Albert Sándor úgy véli, egy szövegnek nincs, nem lehet valamilyen nyelvi hordozó nélküli, tiszta állapota. A fordító pedig szavakkal, mondatokkal, magával a szöveggel dolgozik, s nem helyezi át azt valamilyen „tiszta gondolat” szintjére, mielőtt a célnyelvi változatot megalkotja. Gondolkodás és nyelv között nem homogén és szimmetrikus az összefüggés. Egy fordított szövegnek soha nincs

végleges, lezárt, befejezett állapota. Mint Németh László írta, a fordítási munka legfontosabb része a javítás.

„*Tanuljanak meg németül...!*” (135–143) – szólít fel Heidegger *Lét és Idő* című művének francia fordítója azt véelve, a német filozófus gondolatait csak anyanyelvén, németül lehet jól megérteni. Albert Sándor a különböző fordításokat összevetve arra a következtetésre jut, hogy bár a német nyelv hosszú mondatszerkezetei, lexikális mezőinek stilisztikai árnyalatai valóban eltérnek például a franciától, mégis Heidegger sajátos gondolkodását kell megérteni, vagyis „heideggerül” kell megtanulni. Ezt követően már szinte teljesen mindegy, milyen nyelven olvassa valaki a *Lét és időt*.

A *kifejezhetetlen lexikalizálódása: a tudom is én micsoda* című dolgozat tovább folytatja a nyelvfilozófiai elmélkedést a fordítás kapcsán (144–155). Egy esztétikai kategóriát, amelyet a francia a *je-ne-sais-quoi* fordulattal jelöl, magyarul csak így fordíthatnánk, „*nem-tudom-mi-az*”. Sok olyan dolog van, amit csak érzünk, sejtünk, de szavakba nem tudjuk az élményt önteni. Ekkor használják ezt a fordulatot. A nyelv eszközei elégtelenek bizonyos jelentésszervezők kifejezésére. A kognitív nyelvészet jelentésképzésének kérdéskörébe épp a fordíthatóság – fordíthatatlanság kapcsán kerülhet bele ez a problémakör is. A körülöttünk levő világ sokkal bonyolultabb, árnyaltabb, mint a pontatlan, tökéletlen, hiányos nyelv. Az érzékelés, észlelés és a nyelv, a kifejezés nem egymás pontos megfeleltetései. Mind a fogalmaink, mind a szavaink mások. A keleti filozófia számára minden egyetlen egységbe tömörül, ennek a lényegét kellene megérteni, feltárni. A zen-buddhizmus „tanító párbeszédei” erre tesznek kísérletet a nyugati ember számára. Ilyen párbeszédekben is gyakori ez a „*mit tudom én*”-válasz. A nyelvnek ez a ráutaló fordulata mégis ki tudja fejezni a meghatározhatatlanságot, a meglepetésszerűt, s érzékelteti képes az itt-és-most érvényességét, pillanatról pillanatra változását. A „tudom-is-én-micsoda” a *kifejezhetetlen lexikalizálódása*, de ugyanakkor maga lesz a *lexikalizálódott kifejezhetetlen* – véli Albert Sándor (153). Metaforákkal, képekkel, hasonlatokkal, stilisztikai alakzatokkal mindig próbálkozik a művészi szöveg, hogy ezt a meghatározatlan tárgyiasságot közvetítse. Nem tehetünk mást, meg kell próbálni olykor szavakba önteni, kifejezni a kifejezhetetlent. Ez a fordító egyik legnagyobb kihívása.

A záró tanulmánycsokor a *Filológiai szörszálhasogatások* címet kapta. Valamennyi dolgozat a szövegűség kérdéskörével foglalkozik, mikrofilológiai kérdéseket vet fel. A *szövegűségről – filológiai megközelítésben* című fejtegetés nem kevés tanulságot hordoz (159–171). A fordítás nem fejeződik be a műfordító tevékenységével. A megjelenéshez a szerkesztés, a kiadás is szükséges. Az újabb szövegváltozatok azonban gyakran ugyanattól a fordítótól is eltérést mutathatnak. Ez a kiadói szerkesztő keze nyomát bizonyítja. Szabad-e belenyúlni egy lezárt, befejezett fordításba? Lehet-e Kosztolányi szavait „modernizálni” csak azért, mert a kiadó szerinti „befogadói horizonton” már nem lehet értelmezni például a *bűrű* vagy *összeábdált* szavakat? Etikusan-e a kiadói szerkesztő beavatkozása? Más esetekben elfogadható-e a pongyolaságoknak vélt helyek stiláris „feljavítása”? Különösen olyan fordító esetében, mint Kosztolányi, akinek szövegalkotó technikája minden vonásával együtt rá jellemző, egyedi esztétikai értékhordozó, szemiotikai jel. Van-e joga a szerkesztőnek belejavítani a szövegbe, átdolgozni, hozzáigazítani az olvasóközönség igényeihez, elvárásaihoz? Bár Albert Sándor nyitva hagyja a kérdéseket, s a filológiai elemzések körébe utalja ezek feltárását, további kutatását, az olvasót a kérdésfelvetés maga is állásfoglalásra készíti.

„*A fordítást módosítottam (A ford.)*” – *adalékok a fordítás etikájához* (172–181) tovább bonyolítja a problémakört. Mi történik, ha a módosítást nem a szerkesztő, hanem maga a fordító teszi meg, amikor más műből idéz, de a saját képére formálja a már lefordított

szöveg magyar változatát? Ez a filozófiai művek szakszövegének fordítása esetén gyakran előfordul. A filozófiai diskurzus nagyon speciális szövegtípus, amelynek megértése és fordítása számos hermeneutikai, tudomány- és nyelvfilozófiai problémát vet fel. Albert Sándor számos példát vonultat fel, s meggyőzően bizonyítja, hogy a fordítástudomány olyan alapkategóriái, mint az ekvivalencia, a hűség, a helyénvalóság stb. mennyire törekenyek, időben változók, megragadhatatlanok. Etikai szempontból viszont a helyzet mégis provokálja az állásfoglalást.

A fordítónak mindenképp jeleznie kellene az újabb kiadások szerkesztőinek a módosítást a címben idézett formában: „*A fordítást módosítottam (A ford.)*.” Ugyanis nemcsak a forrásszöveg eredetiségét, hanem a fordított szöveg eredetiségét is védelem illeti. Az előző tanulmányban felvetett Kosztolányi-„feljavításra” gondolva, ha az olvasó számára érthetőbbé tevő módosítás szükséges (például iskolai kötelező olvasmány esetében), ahol maga az olvasás technikájának gyakorlása az egyik cél, akkor bár az más funkciót tölt be, a jelzés ott is helyénvaló a filológiai hűség jegyében. A filológiai pontosság minden irodalmi munkánál fontos, így a fordítást is megilleti.

A fordító mint kommentátor és manipulátor (182–191) című dolgozat azt a kérdést veti fel, hogy a politikai, ideológiai indíttatású szándékos manipuláláson kívül mi lehet az oka, ha a fordítás mégis manipulatív vagy magyarázó. A problémakör az olvasás-megértés-értelmezés fordításelméleti és nyelvfilozófiai alaptéziseire irányítja a figyelmet: megértés és értelmezés nélkül nincs fordítás. Az értelmezés helyességét mérő norma viszont nem létezik. A japán haiku, a 17 szótagból álló versműfaj jó példa erre. A mi versfogalmaink szerint kifejtés nélkül ezt nagyon nehéz átültetni. A túlzott kommentálás jelensége már a fordítástudomány és a fordításelmélet alapkategóriáiba tartozik, amilyenek a norma, a diszkurzív ekvivalencia, az elfogadhatóság, a stílus, az adekvátság stb.

Tematikus folytatása e dolgozatnak az *Egy haiku-fordító szövegalkotó gyakorlatai* című zárótanulmány (209–221), amelyben a szerző Terebess Gábor és mások fordítási tapasztalatait idézve azt az általános tanulságot szűri le, hogy minden európai nyelven ugyanazokkal a nehézségekkel kell megküzdenie a haiku-fordítóknak: a 17 szótagos forma kötöttsége mellett a nyelvi egyszerűséggel, a több értelmezést kínáló poliszemiával, de legfőképp a két eltérő szociokulturális közösség vers-fogalmának a különbözőségével. Nyelvi-nyelvészeti szempontból az a fő probléma, hogy nemcsak a vers, hanem a szöveg fogalma is eltér egymástól a keleti és a nyugati kultúrkörben. A nyugati nyelvek szintaxis-központúak, a keletiek pedig gondolkodásformát fejeznek ki, képeket raknak egymás mellé. A fogalmak-képek-szavak egymásmellettsége sokféle szóösszetételt tesz lehetővé, és egyúttal számos értelmezési lehetőséget kínál. Ezért a haiku-fordítás végtelen értelmezés-és fordítás-lehetőséggel tartja örökös lázban a fordítókat.

A szöveg-hűség, hitelesség kérdéskörébe tartozik Albert Sándor *Az Anna Karenina magyar fordításairól* (193–208) írt tanulmánya is. Németh László 1950-ben kezdte el fordítani Tolsztoj regényét, s több mint fél évig dolgozott rajta. Németh László fordításain is átütő írói nyelve – mint Lányi Sarolta méltatta – avatott, elmélyedő szóművészetével méltó tolmácsolója lett Tolsztoj stílusbeli szépségének, meseszövése gördülékenységének. Természetesen a tizenkilencedik század nagy orosz regényének Németh László előtt is voltak magyar tolmácsolói. Ezek közül a legelső Trux Hugóné (1887), amely német közvetítéssel, tele hibával, gyatra magyarsággal szégyenletes fordítói teljesítménynek számított. Ambrozovics Dezső 1905-ben megjelent átültetése már orosz eredetiből készült, de stílusa, nyelvhasználata idővel elavulttá vált. Bonkáló Sándor és további fordítók közös munkája a Gutenberg Könyvkiadó által 1948-ban megjelentetett újabb szövegváltozat. Valamennyire jellemző az orosz reáliák (*arsin, pud, verszta, szamovár, trojka, sztyepp*)

szemiotikai funkcionális ismeretének hiányából következően a szöveg sutasága. Olyan félrefordítások is szembetűnőek, amilyen a pravoszláv karácsony előtti negyven napos böjt kezdetét jelző Szent Fülöp napjának (*filippovki*) női névként értelmezése (*Filippovka* nevű asszony). Albert Sándor megnézte az angol, francia, német fordításokat is, s ott is talált az eredeti szövegtől jelentősen eltérő szövegrészeket. Németh László orosz eredetiből készült munkája bár mind a mai napig megállja a helyét, mégis az újabb kiadások során kisebb nyelvhasználati, főleg stiláris változásokon esett át 1952-ben, 1958-ban és 1984-ben. Félő, hogy az igazán Németh Lászlóra jellemző szórend, stílus, szókincs „pontosítása” nyomán fokozatosan egy nyelvileg talán valóban pontos, de semleges stílusú szöveget kap az olvasó. Holott Németh László Anna Karenina-fordítása méltó magyar változata Tolsztoj remekművének. Ezt bizonyítják a Szépirodalmi, a Helikon, s az Európa gondozásában megjelent újabb kiadások is.

Nagy szolgálatot tett az Áron Kiadó, amikor Albert Sándor előző kiváló fordításelméleti monográfiája után (Albert 2011) *Fordítás – nyelv – filozófia* című újabb tanulmánykötetével gazdagította a magyar nyelvű szakirodalmat. Az eddig nehezen hozzáférhető tanulmányok most egy kötetben, mindenki számára elérhető módon, jól szerkesztett, logikusan felépített, átgondoltan tematizált fejezetekbe rendezve segítik a szakemberek és az érdeklődők szélesebb körét abban, hogy bepillantást nyerjenek a fordítás rejtelseibe, gyakorlati példákon keresztül könnyebben megismerjék a fordítástudomány és a fordításelmélet sajátos etikai, filozófiai, nyelvészeti kérdéseit.

Jó szívvel és szakmai meggyőződéssel ajánlom ezt a haszonnal forgatható munkát mind a gyakorló fordítók, fordításstiliztikával foglalkozó nyelvészek, irodalomtörténészek, mind az idegen nyelvet tanuló egyetemisták, főiskolások figyelmébe.

Felhasznált irodalom

- ALBERT S. 2011. „A főenyre épített ház”. *A fordításelméletek tudomány- és nyelvfilozófiai alapjai*. Budapest: Áron Kiadó.
- KÖVECSES Z.–BENCZES R. 2010. *Kognitív nyelvészet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- TOLCSVAI NAGY G. 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Budapest: Osiris Kiadó.